

Türk Dili

Haziran, 1978

Söyleşi

Dergisi

Aylık

Yıl, 4. sayı

Dergisi

OĞUZ TANSEL'LE

KEMAL ATEŞ

Kemal Ateş (1978) "Oğuz Tansel'le Söyleşi,"
Türk Dili Dergisi, Haziran, Sayı: 321

SS-505-507

Türk Dili dergisi yetkilileri, Al'ı ile Fırfırı adlı masal kitabıyla Kurumun "Çocuk Yazını" dalında 1977 yılı ödülünü alan Oğuz Tansel'le konuşma görevini bana verdi. Tansel evine çağırdı beni, bu konuşmayı orada yaptık. Çocukların masalcı dedesine ilk sorum şu oldu:

K.A. — Sayın Tansel, çocukluğumuzda masalcı dedeleri, nineleri çok severdik. Çocuklar da sizi seviyor olmalı. Bir yazar olarak onların sevgisini kazanmak güzel bir şey değil mi?

O.T. — Kişioğullarının yaşantısında sevmek, sevilmenin en önemli erdem olduğuna inanırım. Bir toplumun, bir ulusun en değerli varlığı, geleceği olan çocukları sevmek, onlarca sevilme büyük bir mutluluktur. Çocuklara masal anlatarak çocuk oyunları öğretmek yaklaşmak, onlarla dostluk kurmak, sevgilerini, güvenlerini kazanmak hiç de zor değildir. Bu yöntemle çocuklara olumlu işler yaptırmak olanağını bulmuş oluruz. Eğitimciler, öğretmenler, ana babalar bu yöntemden yararlanmak durumundadırlar.

K.A. — Öğrenciliğimde, bitirme tezim için masal derlemeye çıkmıştım. İyi masalcı bulmak çok güç oldu benim için; hatta bulamadım. Teknik gelişmelerin etkisiyle bu gelenek siliniyor olmalı, ne dersiniz?

O.T. — Teknikte, ulaşımda, haberleşmede görülen baş döndürücü gelişmeler, halkbilim ürünlerinin unutulup gitmesine yol açmaktadır. Bu ürünlerin devlet yardımıyla toplatılması gerektiğine inanıyorum. Düş yorumlarını, boşınanları, söylenceleri (efsane) yitip gitmekten kurtarmalıyız. Bunlar halk ekininin (kültür) öğeleridir. Halkbilimcilerin, sanatçıların, toplumbilimcilerin bu ürünlerden yararlanmaları zorunluğuna inanıyorum. Güzel sanatların her dalında halk ekininden, konumuzun gerektiği oranda, maya alarak, halka yaklaşıp, yurt topraklarına ayağımızı basabiliriz. Romancılarımızdan, öykücülerimizden bu mayayı ustaca kullananlar var. Ben, *Savrulmayı Bekleyen Harman*, *Gözünü Sevdığım* adındaki şiir kitaplarımda, bu mayayı kullandım.

K.A. — Masallarınızı nasıl derliyorsunuz? Masal derlerken nelere dikkat ediyorsunuz? Bu için birtakım güçlükleri olsa gerek. En başta masal anlatacak kişileri bulmak, onları konuşturmak... Bu konudaki deneyimlerinizden söz eder misiniz biraz da?

O.T. — Halkbilim ürünlerini toplamak, sanıldığımca kolay değildir. Derleyicilerin yetiştirilmesi gerektiğine inanıyorum. Masal analarını, masal atalarını bulmak önemli sorunlardan biridir. Ayrıca bu kişilerden istediğimiz bilgileri alabilmek, onların dostluğunu, güvenlerini sağlamakla olanaklıdır. Derleme yapacağımız bölgedeki kimselerin yaşantısını bilmek, işlerinin olmadığı zamanı seçmek, olanağı varsa çalışmalarına katılmak işimizi çok kolaylaştırır. Derleyiciyi kendilerinden saymaları çok önemlidir. Böyle bir hava yaratılmamışsa sağlam bir derleme yapılamaz. Böylesi bir ortam yaratılmazsa anlatacakları kısıtlanır; yöresel sözcükleri, kendi aralarında ayıp saymadıkları olayları, sözcükleri değiştirirler. Derleme yapmak için kentlere, ilçelere uzak, kapalı köyleri seçmeli. Teyle çalışmak işi kolaylaştırır ya, kişileri ürküttüğü de olur. Özellikle masal, öykü derlerken çocuklarla, kişilerle bir dinleyici ortamı oluşturulmalıdır. Dinler-

ken yazmak da pek başarılı olmaz. Belleği sağlam olan, dinledikten sonra yazar. Kalın çizgileriyle dokunduğum bu ilkelerin önemli ayrıntıları vardır.

Ben, masallarımı derlemek için önce masal analarını, masal atalarını bulmaya çalışırım. Köylerde çalışan öğretmen, denetçi öğrencilerimden, köylü dostlarımdan yararlanırım. Kendisinden bilgi alacağım kişiye, önce, ben, bir masal anlatırım, sonra onun dilini çözerim. Halkbilgisi alacağımız kişilerin okuryazar olmayanlarını yeğlerim. Masalcı anlatırken sözünü kesmemek, anlaşılmayan sözcükleri en sonda sormak, anlatanın kimden tuttuğunu, kimliğini işin bitiminde yazmak... önemlidir.

K.A. — Derleme masallarla güncel sorunlar da anlatılabilir mi? Al'lı ile Fırfır'daki kimi masalarda, yer yer güncel sorunları çağrıştıran öğeler koymuşsunuz yanılmıyorsam?

O.T. — Ben masallarımı, çocukları, gençleri, erişkinleri eğlendirmek, uyutmak için yazdım; onları bilinçlendirmek, uyarmak için yazdım. Masallarımızda güncel sorunlara değinmek olanaklı vardır sanırım, hele tekerlemelerde bu olanak istenilenden de çoktur. Masallarımızda toplumun öziemlerini görürüz. Ben masallarımızda dünya görüşümü yansıtan bir yöntemi yeğledim. İşin aslına bakarsak masallarımızda eýtışimsel dokuyu görürüz: İyiyle kötü, akla kara, güçlüyle güçsüz, haklıyla haksız... sürekli çatışır. Bu nedenle masallarımı okuyanların insandan yana, erdemliden yana olacaklarına inanırım. En zor deneyimlerden geçen masal baturları (kahraman) iyiden, güzelden, doğrudan yana olduklarını, hoşgörülerıyla çağdaş insanın soylu, insancıl çizgisini çizerler. Yozlaşmamış bir toplumun bireylerinde görülen nitelikler masal kişilerinde çiçeklenir.

K.A. — Ülkü Tamer bir konuşmasında, "çocuğa yeni ufuklar açmak bakımından masallara eğilmek gerekir," diyor ve hemen ekliyor; "ama fantazi ile gerçeği birleştirmeliyiz." Çocuk yaşamında, dolayısıyla çocuk yazınında gerçeğe fantazinin yeri konusunda siz ne söylersiniz?

O.T. — Bu konu tartışılabilir ya, olağanüstü öğeler günümüzde olağan duruma gelmiştir. Ayrıca çocuklar, gençler okudukları, dinledikleri masallardaki olağanüstü olayları kendi çevrelerindeki yerlere indirgerler. Eğitimlerinde masallardan yararlandığımız çocukların yaratıcı olduklarını belirtmek isterim. Çocuk yazınında gerçeğe gerçeküstü olayların oranlanması, göksel dinlerin etkisinden kurtarılması doğa yasalarına yaslanarak sağlanabildiği kanısındayım. Masallardaki olağanüstü öğeler, çocukların, gençlerin imgelemelerini geliştirir; onların, bilgin, sanatçı da olsalar, yaratıcı olmalarını sağladığını vurguluyorum.

K.A. — Masalların dil açısından taşıdığı önem üzerinde duralım biraz da: Al'lı ile Fırfır'da (yumuşçu, ut yeri, ağman, kındam, küşüm, evtik, bezek, uğru...) gibi, yazı dilinde çok kullanılan sözcüklere rastlıyoruz. Masalları, çağdaş yazınımız için, dil açısından da önemli bir kaynak sayabilir miyiz?

O.T. — Anadilin incelikleri, en iyi, masallarla verilebileceği kanısındayım. Yazı dilinde pek kullanılmayan, benim kullandığım o sözcükleri, yöresel de olsa, halkımız kullanmaktadır. Sözcükler unutulabilir, ama eskimez diyorum. Öğretmenim Ataç, "Sözcüklerin güzeli, çirkini olmaz," derdi. Bir sözcük türetmek gerekince, *Derleme*, *Tarama* sözlüklerine bakmalıyız. İstedığımız sözcüğü bulursak onu kullanmalıyız; bulamazsak dilimizin kurallarına göre türetmeliyiz. *Derleme Sözlüğü* müzde, halkımızın kullandığı, yazarların, sanatçıların ilgisini bekleyen nice sözcük var. Yurdumuzun yöre, bölgelerinde halkımızın kullandığı, yöresel de olsa, sözcükler ekin diline daha kolay girer. Öğretmenim Ataç, "Yazılarımı en az iki, en çok dokuz saatte yazıyorum," demişti bir gün. "Kındam" sözcüğü *Derleme Sözlüğü* müzde var, 1. anlamı: Doğadaki olağanüstü güzellik. 2. Kazmanın, çapanın balta ağzının adı. 3. Güneybatı Toros'larda Sülek Yaylası'yla Gök-tepe arasındaki iki, üç bin taş basamaklı yolun adı. 4. Fethiye dolaylarında bir mağaranın adı. 5. Ankara ilimizde bir köyün adı. 6. Ben sevdiğimin adına "Kındam" diyorum. 7. Çıkarmayı düşlediğim şiir kitabımın adı "Kındam" olacak. Masallarımızın, dilimizin özleşmesinde, zenginleşmesinde küçümsenmeyecek katkısından başka, çağdaş yazımıza da maya olarak etkisi olacağı kanısındayım. Bu olguyu sanat ustalarının yapıtlarında, anlatım biçiminden, içeriğine değin görmekteyiz.

K.A. — Ülkemizde masallar üzerine yapılan bilimsel çalışmaları (derleme, araştırma, inceleme vb.) nasıl buluyorsunuz? Bilimsel kurumlara, bu konuda neler yapılmalı sizce?

O.T. — Ülkemizde bu konuda yapılan çalışmaları, üzümlere belirtmek isterim. yetersiz bulmaktayım. Değerli öğretmenim Pertev Boratav'ın çalışmalarından başka bilimsel bir çalışma yok gibidir. Folklor Enstitüsünün neler ortaya koyduğunu bilmiyorum. Yitipgitmekte olan halkbilim ürünlerimizi, bu işe gönül vermiş kişiler eliyle derlemeliyiz. Bu konuda İhsan Hınçer'in *Folklor Dergisi*'ni, dayanma gücünü saygıyla anıyorum. Halkbiliminin önemli bir dalı olan masallarımızın ayrım, değişiklik gösterenleri, yetiştirilmiş kimselerce toplandıktan sonra araştırmalar, incelemeler yapılabilir. Böylece toplumumuzun uygarlık konakları saptanabilir.

"Ben Anadolu bir Türküm," diyebilmek için türkülerimizi, masallarımızı, dağlarımızın, koyak, höyüklerin, ağaçların, bitkilerin adlarını, söylencelerini bilmek zorundayız.

K.A. — *Biraz da sizin masallarınız üzerinde duralım, masal dünyamızı tanıyalım: "Bal gözlü kadınlar; ayın on dördüne 'sen dur ben doğayım' diyen kızlar; iyilik anaları; kilimci güzelleri..." Bunlar masallarınızın iyi kişileri, bunları çok sevdim. Öte yandan masallarınızın kötü kişilerini de pek kötü çizmeyorsunuz. Sizin masallarınızdaki kötü kişilere "canavar" demek güç.*

O.T. — Gördüğünüz gibi, ben, masallarında olumların karışıklarını, kötülükleri, kötülükleri abartmamaya özen gösterdim. Bütün canlıları, hele de insan ile çevresindeki yaratıkları, bir yanlarıyla, sevebilir göstermeye çalıştım, devleri, perileri bile... Böylece çocukların, gençlerin dünyasını bozmamayı yeğledim. Kitabımdaki açıklamada, söylencelerin de masallaştırıldığına değinmiştim. Bu olgu önemlidir kanısındayım. Masalların, söylencelerin, halkbilim ürünlerinin tecimen kervanları, gezginler, askerler eliyle bir ülkeden başka ülkelere taşındığı görülmektedir. Karşılaştırmalı yöntemle yapılacak çalışmalar, masalların kökünü, kökenini açıklığa kavuşturacaktır. Batı ülkelerinde bu tür çalışmalar yapılmaktadır. Grimm Kardeşlerin masallarından iki tanesini Gargara Köyünde bulduk. Güvahi'nin (16. yy.) Pentnamesinde, La Fontaine'in (17 yy.) üç öğütü öyküsünü bulmuştum. Bu tür çalışmalar, Anadolu uygarlığının batı uygarlığına katkısını göstereceğini sanırım.

K.A. — *Siz, Türk Dil Kurumu Ödülünü, "Çocuk Yazını" dalında aldınız. Eskiden böyle bir ödül yoktu. Son zamanlarda çocuk yazını üzerine yapılan yoğun tartışmalara da bakarsak, bu türe ilginin arttığını söyleyebilir miyiz?*

O.T. — Türk Dil Kurumunun "Çocuk Yazını Ödülü"nü ilk kez ben aldım; gökler dolusu sevindim. 1940 yılından bu yana dilimizin arınması, özleşmesi için çalıştım. Okulda, çarşıda, pazarda, dostlarla, aydınlarla bu konuyu tartıştım, sınava çekildim. Bu konuda, Kurumun dev yapıtları sözlükler en sağlam dayanağım oldu. Türk Dil Kurumunun usumuzu durduracak kertede yapıtları çıkaran uzmanlara, ilgililere nice borçlu olduğumuzu belirtmeliyim.

Bu tür ödüllerin sanatçıları, yazarları özenip bezendirdiğini görmekteyiz. Çocuk yazını özellikle geri bırakılmış ülkelerde önde tutulmamıştır. Çocuklarımızı, gençlerimizi yozlaştıran, şaşırtan kara pazardan kurtarmak için yazarlarımızın bu konuya eğilmeleri gerekmektedir. Bugüne değin yapılan çalışmalar, ortaya konan yapıtlar yeterli değildir. Kültür Bakanlığının, çocuk yazını konusuna olumlu bir biçimde eğileceği kanısındayım. Konuşmamızı noktalamak istiyorum. Bana verilen ödülün onurunu yaşantım boyunca korumak en kutsal görevim olacaktır.

TARTIŞILAN SÖZCÜKLER

Prof. Dr. Doğan Aksan

10 lira